

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

OLIKA ANVÄNDNING

På grund av sina välgörande inverknings har originalfabrikatet Salubrin erhållit och bibehållit sin plats å de finaste toalettbord såväl som i de enklaste hem och användes dagligen för hudens, hårets och tändernas vård.

På grund av sin överlägset framstående förmåga att hålla sår rena och friska och att verka fördelande och smärtstillande vid fall av yttre skador anses Salubrin vara oumbärligt överallt, där man använt det på sätt, som i bruksanvisningen meddelas. I parti hos

Geijer & Co., Stockholm:

SINGER

SINGER SÖMMAR GULD I STRÖMMAR

Världsberömda symaskiner

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Böhmisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

SAISONNYHETER I
DRÄKTER & KAPPOR STÖRSTA URVAL.
BILLIGA PRISER.
29 SIGRID HANSÉN **53**
VÄSTERLANGGATAN. DROTTNINGGATAN

Ledig annonsplats!

Telefon
539
Malmö

Perslow's

SIDEN &
MANUFAKTUR-
AFFÄR

alltid nyheter i största urval

HERTHA

ÅRGÅNG III

15 OKTOBER 1916

HÄFTE 16

Birgittas minne.

Det var på Landsföreningens för kvinnans politiska rösträtt centralstyrelsemöte detta år, som rösträttsföreningarna beslöt att kora Birgittadagen för en årligen återkommande samfärd demonstration av deras krav på politiskt medborgarskap. Det syntes dem att de hade rätt till en sådan demonstration i minnesglansen av den starka och orädda kvinna, som trädde fram inför furstar och mäktige och stred för rättfärdighet. Ty så som hon med hela sin väldiga andes gåvor fyllde den plikt hon kände inom sig att göra sitt till på det att vad ont var icke måtte obehindrat ha sin gång, så mena nu Sverges rösträttskrävande kvinnor, att de var och en efter sin förmågas mått må ha lagstadgad rätt att lägga sitt ord i vågskålen vid de allmänliga angelägenheternas ordnande. Därför att även de känna en bjudande plikt i sitt inre att för sin del, under ansvar, vara med i arbetet för en god och lycklig samsfundsutveckling.

Den första Birgittadagen i det här antydda syftet ha nu av rösträttsföreningarna firats över hela landet.

Det kan synas som skulle det ej

vara nödvändigt att när kvinnorna demonstrera sitt krav på medansvarighet i samhällsbyggandet de åter och åter skulle behöva betona, att detta är en plikt de känna som sin och som de vilja fylla, icke en blott rättighet de vilja riva till sig. Och dock är det alljämt en nödvändighet att säga ifrån om detta, klart och bestämt. Från både det ena och det andra hållet komma ännu anklagelserna för ett egoistiskt och ensidigt pockande på "rättigheter", — vilka kvinnorna inte ens skulle äga kompetensen att rätt handha. Till och med beskyllningen för maktbegär som motiv för hela rörelsen har man kastat fram.

Att underkännas till krafter och förmåga, att få motiven till sina strävanden misstydda är ett öde som alla de dela, vilka stå i bräschen för en idé genom brott. För rösträttsrörelsen är icke detta värre än för andra.

Men gott är det att äga en så stark och fast organisation som rösträttsrörelsens för att genom den möta de olika arterna av angrepp. Ännu starkare, ännu fastare kan denna organisation bli, om alla göra klart för sig att

de, var och en i sin stad, böra och kunna på det ena eller andra sättet, med mer eller mindre offrande av tid och krafter, aktivt gripa in i arbetet på att föra den gemensamma saken framåt. Vägarna äro flerfaldiga. Blott det att ingen får slå sig till ro med att hon är medlem av sin rösträttsförening. Det

verkliga intresset är förenat med handling.

Birgittadagen är en kraftig väckelse härtill. Minnet av den stora svenskan, som inte hade samvete att sitta overksam vid sidan av livets gång, dömer de bekväma och likgiltiga, som icke idas göra en insats till målets nående.

En kvinnlig tjänstefråga.

Frågan om beredande av fast anställning åt de kvinnliga tjänstebiträderna hos uppborrdskommisarierna blev för ett par år sedan bragt å bane och har under den senaste tiden nått en högre grad av aktualitet.

När år 1911 en lönereglering företogs för till Stockholms stads hörande ämbetsverk och i samband därmed en hel del kvinnliga skriv- och ritbiträden fingo ordinarie anställning, stannade ovan nämnda kategori av kvinnliga tjänstemän utanför reformens räckvidd. Det arbete de utföra är emellertid av en lika ordinarie och nödvändig natur med hänsyn till det allmänna som de arbetsprestationer, vilka för andra biträden, avlönade med kommunens medel, öppnat vägen till fast anställning.

Att uppborrdskommisariernas kvinnliga medhjälpare i arbetet i detta avseende äro mindre lyckligt lottade beror dock icke på något förbiseende utan har sin förklaring i arten av deras nuvarande anställning. Uppborrdskommisarierna uppbara från stadskassan ersättning för skrivhjälp med 30 öre pr debetnummer samt 3 öre pr styck för kuvertering och

adressering av debetsedlar. På vart och ett av Stockholms 18 uppborrdsdistrikt komma åtskilliga tusental debetsedlar, och de många små summorna växa tillsammans till betydande belopp. År 1913 utgjorde summan av dessa båda ersättningar ur stadskassan omkring 65,000 kr. för samtliga uppborrdsdistrikt tillhopa. Med de belopp, som staden alltså ställer till uppborrdskommisariernas förfogande, åligger det dessa att skaffa den skrivhjälp de behöva för arbetets utförande. Denna anordning medför att tjänstebiträderna på uppborrdskontoren, trots att de i själva verket arbeta för det allmänna, äro att betrakta som enskilt anställda hos den närmaste arbetsgivaren, d. v. s. uppborrdskommisarien i resp. distrikt. Härmed följer en privat anställnings alla konsekvenser. En uppborrdskommisarie antager och avskedar sina biträden efter behag och bestämmer lönens storlek likaledes efter behag eller — om man så hållre vill uttrycka det — med tillämpning av den oskrivna lagen om tillgång och efterfrågan. Något ålderdomsunderstöd ha dessa biträden givetvis icke att påräkna.

Den ställning de kvinnliga tjänstebiträdena på uppborrdskontoren intaga skulle kunna karakteriseras sålunda. De utföra till samhällets åtgärd ett oundgängligen nödvändigt arbete, under det att formen för deras anställning är privat; de avlönas av pengar, som kommunen anvisat för det slag av arbete de utföra, men uppborrdskommisarierna ha rätt att bestämma hur stor del av dessa pengar, som skola komma biträdena till godo. Det har visat sig att ovan nämnda ersättningar ur stadskassan äro så rikligt tilltagna att de, såsom anställnings- och löneförhållandena nu äro ordnade, i de flesta uppborrdsdistrikt lämna överskott, och medlen äro av kommunen ställda till uppborrdskommisariernas förfogande utan redovisningsskyldighet. Den sparade delen av ersättningarna bilda alltså en direkt ökning av kommissariernas inkomst-konto. Härmed är också berörd den speciella svårighet, som vidlåder ordnandet av föreliggande tjänstefråga: beredandet av en mera tryggad ställning åt biträdena kan nämligen icke undgå att vålla en minskning i uppborrdskommisariernas inkomster.

Det är överståthållareämbetet, som första gången bringar på tal frågan om fast anställning för här omtalade kategori av biträden. Det sker under framhållande av att det icke kan anses lämpligt att allt för stora belopp utan redovisningsskyldighet ställas till tjänstemäns förfogande för vissa med arbetet förbundna utgifter och att hänsyn bör tagas till vederbörande biträdens berättigade anspråk att vinna en fastare anställning.

Sedermera har frågan varit prövad av en av drätselnämnden och överståthållareämbetet tillsatt kommitté, som bland annat hade i uppdrag att undersöka huruvida kommunen hade rätt att indraga till stadskassan de nu till uppborrdskommisarierna utgående ersättningsarna för skrivhjälp o. dyl. för att i stället använda dessa summor till avlöning åt ordinarie biträden på uppborrdskontoren. Kommittén, som avgav sitt utlåtande i oktober 1915, har ansett att stadsfullmäktige äga rätt att fatta beslut om dylik indragning.

Om den ståndpunkt kommitterade sålunda intagit blir segrande, har för frågan vunnits möjlighet till en betydligt tidigare lösning. I motsatt fall måste nämligen spörsmålet om biträdenas tjänsteställning uppskjutas till avgörande i samband med nästa löne reglering för uppborrdsverket. Denna lön i sin tur beror av när frågan om den kommunala skattereformen kan föreligga avgjord, vilket enligt försludande torde dröja i åtskilliga år. Biträdena å uppborrdskontoren ha därför allt skäl att med tillfredsställelse hälsa det svar kommitterade avgåvo beträffande principfrågan om befogenhet till ersättningsarnas indragning.

Kommittén har även uttalat sig om de avlöningsförmåner, som skola vara förbundna med den fasta anställningen, och i huvudsaklig överensstämmelse med överståthållareämbetets tidigare förslag ansett lämpligt, att 18 biträden med mera kvalificerat arbete, fördelade ett på varje uppborrdsdistrikt, avlönas inom 5:e kommunala lönegruppen, d. v. s. med 1,200 kr. i begynnelseavlöning och 2,000

kr. i slutavlöning, samt 18 biträden inom 4:e lönegruppen, där slutavlöningen stannar vid 1,800 kr. Med dessa löneförmåner följer skyldighet till 7 timmars daglig tjänstgöring.

De inkomster, som enligt detta förslag skulle komma biträdena till godo, torde i avsevärd mån överstiga deras nuvarande intäkter. Biträdena äro nu med växlande belopp avlönade. De ha i regel 5 timmars tjänstgöring och uppbära här för en månadslön av 60—125 kr., allt efter ålder i tjänsten och vederbörande uppbördskommissaries frikostighet. Dessutom givas rikliga tillfällen till övertidsarbeten, som måhända ha frestat en och annan att för vinnande av högre inkomst taga sina arbetskrafter i anspråk till det yttersta. Tillfällen till övertidsarbete komma att kvarstå även efter eventuellt antagande av det nya förslaget, som upptager ett särskilt anslag till erforderlig skrivhjälp utöver den ordinarie.

Kommitténs utlåtande har efter dess tillkomst hunnit behandlas av drätsel- och lönenämnd, som båda i allt väsentligt tillstyrkt detsamma. I dessa dagar ha alla utlåtanden, skrivelser och handlingar i ärendet gått till beredningsutskottet att underkastas ännu en pröv-

ning, innan frågan upptages till avgörande av stadsfullmäktige. Till beredningsutskottet ha även biträdena själva, till ett antal av 34 eller så gott som hela kåren, ingått med en skrivelse, vari de framhålla sin tacksamma anslutning till det föreliggande förslaget och utveckla de fördelar en ordinarie anställning skulle medföra för dem. Särskilt betonas, att de med reformens genomförande skulle bli befriade från risken att vid personombyte i en uppbörds-kommissarietjänst få lämna sin befattning eller att på ålderdomen stå utan försörjning. Här liksom annars gäller, att snar hjälp är dubbel hjälp. Biträdena hemställa också, att beredningsutskottet snarast möjligt behagade taga frågan under behandling. Trots den stora arbetsbörda, som i övrigt påvilar beredningsutskottet, är det dock att hoppas att ärendet kan tagas upp till omedelbar behandling. Det framgår emellertid att i här föreliggande fall en kvinnlig tjänstekårs rättvisa sak har synnerligen många och mäktiga förespråkare: överståthållareämbetet, kammarkontor, kommitterade, drätsel-nämnd och lönenämnd. Denna uppräknning inger förhoppning, att utgången, när den kommer, blir lycklig. AXIANNE THORSTENSON.

Samhushållning och nationalekonomi.

II.

Det är, som jag förut nämnt, när miss Black kommer till sin sista artikel, "Vad vi spara", som hon ser hela saken i dess stora, nationalekonomiska betydelse,

på samma gång som hon påvisar trevnaden och vinsten av den för den enskilde. "Tidsförhållandena göra denna förändring (av hemmens hushållnings-

system) till en plikt“, säger hon. “Om vi icke spara, och spara i stor skala, kommer vårt land troligen att göra bankrutt. Slöseri är i sanning i alla tider en vanlig synd; men vårt särskilda slöseri i hushållningen är troligtvis det mest långtgående och det minst förnöjliga, även för de slösande själva, som någons existens. Det öder bort tid, pengar, energi, hälsa, föda, bränsle och husrum. Framför allt förstör det och bryter, bokstavligen talat, ned miljoner kvinnors arbetskraft, som behöves obruten, i nationens tjänst — och som behövdes där, redan långt innan nationen hade lärt sig förstå detta behov“.

Vad miss Black uttryckligen betonar är att den direkta penningbesparingen för familjerna själva endast vinnes genom att en bland dem tillsatt styrelse eller kommitté har saken i egna händer och de själva på så sätt öva kontroll över det hela. Att överlåta detta på en utanförstående ledare av företaget är att gå miste om den verkliga vinst, som måste uppstå genom engros-uppköpen, genom masstillagningen, m. m. d.

Vad som vid sidan av det direkta penningbesparandet vore att vinna inrangerar miss Black under sex huvudavdelningar: utrymme, god föda, god upppassning, avskildhet, lugn och ledigtid.

I fråga om vinst av utrymme påpekar hon att minst tvenne rum vinnas eller kunna bortfalla ur huset — våningen skulle vi säga —, om matlagningen försiggår på annat håll, nämligen köket och tjänarinnans rum.

Vad födan beträffar får man verkligt vällagad sådan, vilket långt ifrån alltid är fallet i de enskilda familjerna, som

ofta få nöja sig med måttligt skickliga kokerskor.

Upppassningen, d. v. s. städning och rengöring av våningen, skulle ske på snabbare och effektivare sätt genom att därtill speciellt tränade tjänare användes, som hadetill sin disposition alla de moderna tekniska hjälpmedel, som ett gemensamhetshushåll som detta kunde ha råd att anskaffa men enskilda familjer vanligtvis få hjälpa sig utan.

Känslan av att ha sitt hem verkligt för sig själv skulle bli fullständig, just genom att man inrättat sig så, att alla de med matlagningen sammanhörande göromålen, vilka måste förrättas av en främmande, förlagts utanför hemmets väggar. Någon svårighet återigen med upppassning vid måltiderna och när man inbjudit främmande skulle icke behöva uppstå, då man från “centralen“ alltid skulle kunna få god och tränad extrahjälp.

Lugnet i hemmet skulle först bli verkligt sedan massan av bud, som avlämnas än det ena än det andra för hushållet, upphöra att belägra ringledningen utan i stället avlämna allt detta i stora sändningar till “centralen“.

Och den lediga tiden som skulle vinnas! Ja, där femtio husmödrar förr var och en på sitt håll med ofta stort besvär tänkte ut och ordnade med hushållet för familjen, anskaffade förråder, bestämde maten, tillsågo eller togo del i matlagningen, där göres nu allt detta för alla de femtio på ett håll, av några få, under verkligt god och skicklig ledning och med de allra bästa hjälpmedel i fråga om köksinredning, kärll och allt för matlagningen erforderligt.

Vad detta frigörande av kraft betyder

för nationen, ligger i öppen dag, menar miss Black. Nationerna leva av medborgarnas arbete och varje förbättring i ett yrke, som har till följd att ett arbete blir bättre gjort, av färre händer, bidrar till det allmänna välståndet. Det verkligt stora nationella slöseriet är mänskor, som inte producera något eller producera mindre och sämre arbete än som på annat sätt kan framställas. Såsom saker nu ordnats — eller rättare inte ordnats — i hemmen, äro tusende kvinnor sysselsatta med att göra vad som endast är arbete för ett hundratal, och endast en tio stycken på varje tusende äro stort bättre än amatörer i yrket, men ägna dock sin tid åt det. Men det värsta är, säger miss Black, att denna amatörverksamhet, som vana och tradition tvinga kvinnorna in i, tar i anspråk så mycket av deras uppmärksamhet och energi, att det i de flesta fall inte återstår dem mera än en amatörs standard även i den sysselsättning de skulle vilja välja vid sidan av den andra. Sannerligen, menar hon, är det på tid att taga denna industri ur de många amatörernas händer och låta den skötas av ett färre antal men yrkeskickliga experter. Många, oändligt många kvinnor skulle bli befriade från ett arbete, som de icke passa för, och skulle kunna få ägna sig åt annat nyttigt arbete, mera lämpligt för dem. Det skulle ändå alltid finnas tillräckligt många kvinnor,

som ha anlag och håg för hushållsindustrien, för att man skall kunna vara säker om ett tillräckligt antal tränade experter, så att de andra bli avlösta; i synnerhetsom genom samhushållningssystemet de yrkesutövande skulle kunna komma upp till verkligt tillfredsställande löner.

Till sist fäster miss Black uppmärksamheten på att den framlagda planen är avsedd för medelklassen, men hon framkastar frågan om man ej därvid tänker sig vad ett liknande, ehuru naturligtvis efter de skilda förhållandena modifierat system skulle komma att betyda för arbetarklassens kvinnor med deras oerhörda och onödiga lidanden under en dubbel arbetsbörda, fabriken eller annat yrkesarbete och hushållsomsorgerna, med matlagningens möda och besvär — efter en redan förut lång arbetsdag? Vilket senare hindrar dem från att få njuta av vad hemmet borde bjuda — ro och vila.

Miss Black finner, som synes, hembegreppet på intet sätt beroende av matlagningsbestyr och hushållsomsorger utan känner detta vara trevnad, ro och vila för familjens samtliga medlemmar.

“Hushållningen har ansetts för kvinnornas göra“, slutar hon sina artiklar, “det är nu för dem att se till att detta göra icke längre får förbli det mest bakvänt och slösande skötta yrke i hela världen.“ ELLEN KLEMAN.

En kvinnofråga inför tandläkareinstitutets lärareråd.

Såsom ett led i den reaktion mot kvinnornas uppträdande på arbetsmarknaden, som under de senaste åren allt emellanåt förmärkts i vårt land, har nu tydligen turen att tillbakaträngas nått oss kvinnliga tandläkare. Det första steget i den riktningen har redan tagits såsom synes av nedanstående notis, hämtad ur dagspressen för den 23 sistlidne september.

Tandläkareinstitutets lärareråd har fått anledning att till behandling upptaga frågan om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid institutet. Anledningen har givits av en vid värnpliktigeinskrivningen som tandläkareaspirant uttagen student P. H. Göthberg, Munkfors, som sedan ej kunnat vinna inträde vid institutet på grund av för låg betygssumma och som därför vänt sig till k. m:t med anhållan att få företräde framför kvinnliga sökande och ej vapenföra manliga. Han framhåller, att de kvinnliga sökandenas antal de senare åren ökats i en för hela landets och i synnerhet för arméns behov av tandläkare oroväckande grad.

Lärarerådet uttalade, att det fann Göthbergs synpunkter delvis beaktansvärda, då han framhåller att rekryteringen av elever till institutet i oproportionerligt stor procent blivit gynnsam för de kvinnliga sökandena och att tillgodoseendet av arméns behov av tandläkare och deras yrkeskunniga biträden förutsätter att vapenföra värnpliktiga i största möjliga antal få tillträde till institutet. Lärarerådet har dock ej i sin makt att f. n. göra någon förändring härvidlag utan har endast att följa gällande stadgas föreskrift om att de sökandes betyg i studentexamen skall bestämma antagningen. Erfarenheten har visat, att de kvinnliga studenterna ofta ha högre betygssumma än de manliga, vilket nog får tillskrivas deras frihet från värnplikten, som ger dem bättre tillfälle till kompletterande studier.

Härigenom har det kvinnliga elementet kommit att bli så starkt företrätt vid institutet, att en förändring utan tvivel vore önskvärd. Förslag i denna riktning ha även övervägts i lärarerådet, fastän något för alla förhållanden tilltalande ännu ej framkommit. Under kommande läroår ämnar lärarerådet dock inkomma till kollegiet med förslag om reglerande av proportionen mellan antagna manliga och kvinnliga studerande.

Ett eventuellt företräde för vapenföra värnpliktiga anser lärarerådets sakna praktisk betydelse, enär de manliga studerande, som antagas, med få undantag äro vapenföra.

Ehuru frågan ännu är så litet utredd, har jag helt naturligt med nöje och tacksamhet antagit erbjudandet att i Hertha få framlägga några synpunkter i detta "ömtåliga ämne". För själva saken är det givet bäst om redan nu inom vakna kvinnokretsar kunde väckas intresse för vår fråga, och framför allt vore ju av ofantligt stort värde för oss kvinnliga tandläkare, om ifrån andra kvinnosammanslutningar — och särskilt då Fredrika-Bremer-Förbundet — en hjälpende hand i det rätta ögonblicket ville räckas oss.

Vad då först den Göthbergska anhållan beträffar, har den av tandläkareinstitutets lärareråd — dit den från ekklesiastikdepartementet remitterats — enhälligt avstyrkts, och av vad jag från annat håll hittills kunnat inhämta i saken förefaller ganska osannolikt, att denna anhållan på allra högsta ort kommer att vinna beaktande.

Men om hr Göthberg alltså ej nu når vad han åstundat, är dock hans inlaga till regeringen av en mycket stor

betydelse för oss, då den säkerligen påskyndat tandläkareinstitutets lärareråds åtgörande i frågan om det tilltänkta förslaget angående reglerandet av proportionen mellan manliga och kvinnliga tandläkarestuderande.

Enligt nu gällande kunglig förordning av den 22 september 1899 samt häri gjorda ändringar av den 11 augusti 1911 jämte av universitetskanslern givna bestämmelser av den 23 december 1907 stadgas bland annat, att högst 30 elever årligen vid tandläkareinstitutet skola antagas. Då i regel de inträdessökandes antal är flerdubbelt denna siffra och då bland dessa sökande många äro kvinnor med mycket höga studentbetyg, blir följden den, att en ganska stor procent av de studerandes antal för närvarande är kvinnor.

Om man nu skulle tänka sig, att kvinnornas invasion på denna bana proportionsvis årligen alltjämt ökades, då skulle en begränsning av de inträdessökande kvinnornas antal möjligen varapåkallad, men då nu denna ökning ingalunda är konstant — senaste året intogos betydligt färre kvinnliga studenter än näst föregående år — så torde en ändring av nu gällande inträdessförordningar ej vara befogad.

Hr Göthbergs — och med honom många manliga tandläkares — stora ängslan för att arméns behov av tandläkarevård ej skall kunna tillgodoses i framtiden torde vara betydligt överdriven.

Visserligen skall arméns tandvård i en framtid — enligt av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse uppgjort och till regeringen inlämnat förslag i frågan — delvis ombesörjas av värnpliktiga

tandläkarestuderande, men då härför ej lär komma att fordras ett så stort antal pr år, torde dessa nog årligen vara tillfinnandes. Och om någon gång brist på manlig arbetskraft för arméns behov skulle förefinnas, varför skulle man då ej kunna fylla denna brist med en eller flera kvinnliga krafter?

Säkerligen har liksom så ofta i vår tid de fosterländska strängarna anslagits i hopp om att såmedelst lättast få höga vederbörande att lyssna.

Men för mig klingar ackordet i alla händelser här en smula falskt i tonen.

Rätt egendomligt är, att, när man så starkt framhåller arméns relativt lilla krav på tandvård, man då helt glömmer det mycket större behov av arbetskrafter, som skolbarnens tandvård kommer att kräva. Och dock sitter för närvarande — sedan tre år tillbaka — en kunglig kommitté och arbetar på att utreda frågan om skolbarnens tandvård. När denna fråga i en, som vi hoppas, relativt snar framtid skall lösas, då behövs ett långt större antal tandläkare än som nu årligen utexamineras. Säkerligen bleve då proportionen mellan de kvinnliga och manliga eleverna en helt annan än den nuvarande. Och när man betänker att för skoltandvården är det just de kvinnliga tandläkarna man bäst behöver, då synes även ur den synpunkten det tilltänkta förslaget att minska denna del av kåren minst sagt egendomligt. När man som undertecknad själv sysslat — om ock endast en kortare tid — med skoltandvård, då inser man lätt att i det arbetet ha kvinnorna en stor uppgift att fylla.

Men som detta mycket ensidiga ar-

bete ej i sig själv är så värst lockande, enär en privatpraxis skänker mycket större omväxling, torde ifall kvinnornas antal på banan minskas en erforderlig mängd kvinnliga tandläkare förskoltandvården ej kunna finnas tillgängliga, och att hela denna stora sociala fråga i så fall bleve lidande på kvinnornas hämmande nu, det är bra säkert.

Ehuru vi kvinnliga tandläkare rätt länge — ja, för min egen del skulle jag vilja säga ända från mitt inträde vid tandläkareinstitutet — märkt att många av de manliga kamraterna och under studietiden även en och annan lärare — med oblida ögon sett oss kvinnor på banan, ha dock de åtgärder som vi, kamrater emellan, hört av lärarerådet påtänkta allt hittintills förefallit oss ganska otroliga.

Själv har jag alltid funnit det rent orimligt, att man skulle söka i vår tid fråntaga oss den rätt till fri konkurrens, som inom detta yrke alltid funnits. Och när något liknande förslag att hämma de kvinnliga tandläkarna ej i andra länder mig veterligt förekommit, ehuru åtminstone både i Norge och Danmark de kvinnliga tandläkarnas antal proportionsvis är minst lika stort som hos oss, varför skulle då frågan här väckas?

Ja, så har jag resonerat, men detta är en sak — att handla är en annan. Och som den rätten härvidlag helt tillkommer männen med deras i dylika fall så egna syn på saken, torde utgången av vår kamp för de rättigheter den kvinnliga studenten hittills haft vid sin ansökan om inträde på tandläkarebanan vara ganska oviss. Men om vi nu lida nederlag, vilken kårs kvinnor skall då härnäst drabbas av den oss hämmande hårda handen?

Ett är säkert, att vi kvinnliga tandläkare — i den mån vi kunna det — skola arbeta för att frågan belyses så omfattande som möjligt. Vi känna, det tror jag mig kunna påstå, vårt ansvar i denna sak, som enligt min mening i grund och botten ligger betydligt djupare än den i första ögonblicket kan synas.

De angrepp, som i en daglig tidning riktats mot oss, ha vi tillsvidare ej besvarat, då vi ej velat ingå på någon tidningspolemik. Om dock denna tidning trott sig kunna i någon mån nedslå vårt mod att kämpa för vår rätt, då misstar den sig grundligt. Tvärtom har dess inblandning i frågan gjort åtminstone mig mera stärkt i min föresats att nedlägga all den energi jag mäktar på vår frågas lyckliga lösning.

SIGRID DE VERDIER.

Rösträttsföreningarnas första Birgittadag.

Den 7 oktober kom, och de många svenska rösträttsföreningarna hade var och en på sitt håll gjort sitt bästa för att högtidlighålla den dag, som utsetts till den stora gemensamma rösträttsdemonstrationen.

Pressläggningsförhållanden och utrymmesskäl hindra oss att här tala om något mera än Stockholmsföreningens högtidsfest.

Det var en ståtlig, verkligt festlig anblick, som Vetenskapsakademien före-

tedde, estraden dekorerad med grönt och flaggor och salen till sista plats fylld av en högtidsskrudad publik.

Så bars föreningens nya standar in, en praktfull vit sidenduk, där Internationella rösträttsalliansens Jus Suffragii-märke, rättvisans gudinna med sin vågskål, stickats i gult silke, — det tecken, i vilket segern en gång skall komma. Det vackra standaret, med sin vitklädda bärarinna och en hedersvakt av ännu några unga vitklädda marskalkar, förblev, sedan föreningens ordförande, dr Gulli Petrini, med några varmt kända ord hälsat det som samlingstecknet i solidaritet kvinnorna emellan, under hela kvällen uppe i estradens mittfond.

Sedan Stenhammars Sverige, sjungen av en damkör under anförande av fröken Anna Tengwall, förtonat, framsades en prolog, ägnad Birgittas minne, av fröken Gerda Fröberg. Den ståtliga dikten, skriven av den reciterandes syster, fröken Eva Fröberg, gjorde i sitt formfulländade återgivande ett starkt intryck, och när kören därefter intonerade Normans härliga Birgittahymn Rosa rorans bonitatem — med solo-partiet vackert utfört av fröken Märtha Sandahl — var ett djupt och starkt stämningsintryck vunnet.

Aftonens första föredrag var f. d. riksantikvariern O. Montelius' intressanta historiska återblick över Kvinnan och samhället, till dels en rekapitulation av riksantikvariens tidigare publicerade avhandling över detta ämne. Med sin oratoriska begåvning och stora lärdom gjorde talaren denna historik av kvinnovärderingen ned genom tiderna och kvinnornas därav beroende ställning inom samhället till den värdefullaste belysning av de djuprotade missupp-

fattningar vi ännu ha att kämpa mot. Genom det hela lyste talarens egen starka tro på kvinnornas värde och på att erkännandet därav skall komma inom kort med fullt beviljade medborgarliga rättigheter.

Sedan fröken Signe Bergman med sin vanliga sällsynt klara och linjeraka framställningsförmåga gjort en översikt av kvinnorösträttens terrängvinningar till och med i dessa mörka tider och uppläst Birgittadagens resolution samt ännu ett sångnummer utförts av kören, avslutades det stämningsfulla mötet genom unisont avsjungande av Du gamla, du fria — — —.

Resolutionen lydde:

I dag, Birgittas dag, samlas svenska kvinnor för att åter uttala vår fordran på politisk medborgarrätt. Vi ha valt denna dag, därför att vi i Birgitta vörda den självständiga personlighet, som, tvingad av sitt samvetes röst, hade mod att uttala sin mening inför sin samtids mäktige.

Världskriget har ställt mänskligheten inför nya problem: i fosterlandets tjänst ha kvinnorna, vid sidan av sitt värv i hemmet, övertagit en stor del av männens arbetsområden och därvid ådagalagt offervillighet, arbetsduglighet och ut hållighet. Den naturliga följderna har blivit en genomgripande omvärdering av kvinnornas betydelse som medborgare. Mäktiga och kända motståndare till kvinnorösträtten ha offentligt uttalat sin förändrade uppfattning.

Ingen torde betvivla att de svenska kvinnorna under liknande förhållanden skulle visa samma duglighet. Det vore Sverges män värdigt att icke längre undanhålla Sverges kvinnor den rätt, som redan beviljats nordens övriga kvinnor, utan att dessa under ett krigs hårda prövning behövt bevisa sin offrande fosterlandskärlek.

Vi uttala vår förhoppning att den dag snart måtte stunda, då rättvisa vederfares även Sverges kvinnor.

Om äkta makes arvsrätt.

I.

I anledning av Lagberedningens för närvarande pågående arbete på en revision av Giftermålsbalken i de delar, som avse äktenskaps rättsverkningar, ha inom ledande kvinnokretsar livligt diskuterats möjligheterna att påverka lagstiftarna i den riktning, att kvinnornas intressen på detta område komme att i den nya lagen i största möjliga utsträckning tillgodoses och särskilt att en så vitt möjligt självständig ställning tillerkändes den gifta kvinnan i förmögenhetsrättsligt avseende. I samband härmed vore det kanske ej så alldeles ur vägen att fästa uppmärksamheten på en fråga, som i detta sammanhang torde böra tillmätas en ej så oväsentlig betydelse särskilt för den gifta kvinnan, nämligen den om införande av arvsrätt för efterlevande make.

Visserligen kan invändas, att denna fråga strängt taget hör hemma på en annan plats i rättssystemet, nämligen inom arvsrätten, och sålunda för närvarande ej är aktuell. Men dess samhörighet med äktenskapsrättsverkningar i förmögenhetsrättsligt avseende torde dock vara av en så intim karaktär, att vid fastställande av principerna för en reglering av de senare även torde böra angivas åtminstone riktlinjerna för ordnandet av äkta makars inbördes ställning i arvshänseende.

Som bekant känner svensk rätt icke någon arvsrätt för efterlevande äkta make. Visserligen tillkomma denne på grund av lagens stadganden vissa eko-

nomiska förmåner i form av giftorätt, morgongåva och fördel av bo o-skifto. Men dessa förmåner utgå blott ur vissa slag av egendom i boet och kunna således ej jämföras med arvsrätt, som ju innebär anspråk på kvarlåtenskapen i dess helhet eller viss ideell andel därav. Denna lagens saknad av bestämmelser rörande arvsrätt för den efterlevande maken torde böra ses mot bakgrunden av den ännu för 1734 års lagstiftare normgivande urgamla germanska rättsprincipen, att den dödes kvarlåtenskap och särskilt den fasta egendomen borde med all makt söka bibehållas åt slakten. Rätten till arv efter den avlidne förbehölls därför åt dem, som genom blodsband varit förbundna med honom eller henne.

Men lagen går än längre. Ej ens om en gift person dör utan att efterlämna några arvingar, inträder någon successionsrätt enligt lag för den efterlevande maken. Så vida ej testamente till dennes förmån upprättats, "falle arvet Konungen till" i enlighet med stadgandet i Ärvdabalkens 14 kap. 2 §.

Till och med statens danaarvsrätt går således före efterlevande makes anspråk. Enligt en på sista tiden stadgad praxis plägar visserligen statskassans rätt härutinnan regelrätt uppgivas till förmån för den efterlevande mannen eller hustrun. Men detta sker först efter en tämligen omständlig procedur för varje särskilt fall med ingivande av ansökan till Kungl. Maj:t samt därefter följande Kungl.

proposition och behandling i riksdagen.

Tid efter annan ha inom svenska riksdagen väckts förslag om införande av arvsrätt eller utvidgad rätt till den dödes kvarlåtenskap för efterlevande äkta make. Detta har då i allmänhet skett i samband med av motionärerna föreslagen reformering på den äkten-skapliga förmögenhetsrättens område. Så föreslogs t. ex. i anslutning till en i andra kammaren år 1877 av C. J. Svensén väckt motion angående ändring av 8 kap. Giftermålsbalken i syfte att giva gift kvinna en i ekonomiskt hän-seende självständigare ställning, att i nämnda kapitel såsom dess 4 § skulle inflyta följande stadgande: "Vid mannens död tillfalle henne (hustrun) $\frac{1}{3}$ av man-nens egendom utöver vad han kan ha tillagt henne i gåva eller testamente. Den tredjedel kallas hennes änkorätt". Någon bestämmelse om en motsvarande rätt för den efterlevande äkta mannen upptog icke detta förslag. Då frågan vid 1884 års riksdag återupptogs i en motion av friherre O. Stackelberg, insattes i förslaget även bestämmelser om en s. k. änklingsrätt för mannen, men reducerades änklings- resp. änkerätten att omfatta endast $\frac{1}{4}$ av den dödes efter-lämnade egendom, varjämte vid beräk-nandet därav skulle undantagas den avlidne makens ärvda eller före äkten-skapet förvärvda fasta egendom på landet.

Dessa ändringsförslag blevo emellertid av riksdagen enhälligt avslagna, det förstnämnda utan votering, och ej håller senare har någon ändring vidtagits i syfte att förbättra efterlevande makes ställning i arvshänseende.

Den svenska rätten står alltså i detta

avseende fortfarande på det stadium i rättsutvecklingen, som representeras av 1734 års lag, och vad mer är, den torde numera vara ensam bland nationerna om sin efterblivenhet i denna fråga.

Redan den romerska rätten tillerkände efterlevande make arvsrätt före staten (fiscus), ehuru visserligen först efter den dödes släktingar. Änka, som genom mannens död kommit i nödställd be-lägenhet, hade dock, även om mannen efterlämnade andra arvingar, rätt till $\frac{1}{4}$ av kvarlåtenskapen intill visst maximi-belopp. Denna rätt led dock vissa in-skränkningar, om barn funnos efter den döde.

På ungefär samma ståndpunkt står Code Napoléon, som ännu gäller i Frank-rike. Såväl legala arvingar som vissa kategorier av naturliga anförvanter till den döde gå enligt bestämmelserna i art. 767 före efterlevande make i arvshän-seende. Endast för det fall att inga ar-vingar av dessa kategorier finnas, till-faller arvet och då i sin helhet den överlevande mannen eller hustrun. Först om den döde ej håller efterlämnat make, inträder statens danaarvsrätt. Genom lag den 9 mars 1891 ha emellertid här-förutom å art. 767 införts bestämmelser om nyttjanderätt för efterlevande make till viss del av kvarlåtenskapen även i tävlan med andra arvingar. Finnas barn eller andra bröstarvingar efter den döde, får ma-ken sålunda resp. barns lott eller $\frac{1}{4}$ av arvet, och jämte avlägsnare släktingar har han rätt till hälften av kvarlåtenskapen, allt under nyttjanderätt.

Även övriga romanska länders lagar, så den italienska Code Civil av år 1865 och den spanska civillagen av år 1889,

tillerkänna efterlevande make en — åtminstone för våra svenska förhållanden — jämförelsevis vidsträckt arvsrätt för äkta make vid sidan av den dödes släkt. Ett ingående på detaljbestämmelserna härutinnan skulle emellertid här föra för långt.

Säregna äro de engelska rättsreglerna rörande makes arvsrätt. Man skiljer härvid strängt mellan fast och lös egendom (real property resp. personal property). Vad först angår den lösa egendomen, tillfaller enligt common law (den i England sedan urgammal tid gällande sedvanerätten) vid hustruns död all hennes personal property den efterlevande äkta mannen med uteslutande av alla hennes släktingar. Änka erhåller däremot vid mannens död endast $\frac{1}{3}$ av hans efterlämnade lösa egendom, om andra arvingar finnas. Till hustruns fasta egendom får den efterlevande maken enligt common law endast nyttjanderätt. Denna förmån (s. k. curtesy of England) har till förutsättning, att makarna haft barn samman i äktenskapet. Genom lag den 25 juli 1890 ha för efterlevande hustrus del införts nya bestämmelser i ämnet, av innehåll att om mannen dör utan att efterlämna barn eller andra bröstarvingar, kvarlåtenskapen intill ett belopp av 500 pund i dess helhet tillfaller änkan.

Överskjutande belopp delas enligt vanliga regler.

Ett särskilt intresse erbjuder emellertid i avseende å här behandlade rättsfrågor ett studium av den moderna lagstiftning, som på senare tid sett dagen i Tyska riket och Schweiz. I båda dessa länders nu gällande lagar, Bürgerliches

Gesetzbuch för Tyska riket av år 1896 och Schweizerisches Zivilgesetzbuch av den 10 december 1907, har åt institutet äkta makes arvsrätt givits en långt större omfattning än i något annat lands lag. Gemensamt för båda är, att man vid utarbetande av bestämmelserna angående makes arvsrätt genom en kombination med vissa familjerättsliga stadganden sökt erhålla ett enhetligt system för ordnande av alla så att säga "familjeekonomiska" frågor.

En översikt av dessa lagars viktigaste stadganden i hithörande ämne torde kanske därför vara på sin plats.

Das bürgerliche Gesetzbuch, vilken trädde i kraft den 1 januari 1900 och som gav hela Tyska riket en enhetlig lagstiftning, upptager under rubriken "Gesetzliche Erbfolge" i § 1930 de huvudsakliga bestämmelserna rörande efterlevande makes arvsrätt. Lagen, som ansluter sig till det s. k. parentelsystemet, uppdelar i enlighet härmed de legala arvingarna i olika arvsklasser. "Gesetzliche Erben der ersten Ordnung" utgöras sålunda av den dödes bröstarvingar, "gesetzliche Erben der zweiten Ordnung" äro arvlåtarens föräldrar och deras avkomlingar, "der dritten Ordnung" hans far- och morföräldrar och de som härstamma ifrån dem, o. s. v., allt längre tillbaka i släkten. Mellan dessa olika kategorier inbördes gäller enligt § 1930 den regeln, att en anförvant till den döde aldrig kan göra några arvanspråk gällande så snart det finnes någon arvinge tillhörande en närmare arvsklass. Äkta make betecknas av lagen uttryckligen såsom "gesetzlicher Erbe", men intager i egenskap av dylik en

särställning i flera avseenden. Han inrangeras icke under någon särskild arvs-klass, och för hans del gäller icke det ovan anförda stadgandet i § 1930. Hans rätt till kvarlåtenskapen kan nämligen göras gällande i tävlan med arvingar, tillhörande vissa arvsklasser, medan andra kategorier av honom helt och hållet utestängas från arvet. Han intager härvid en synnerligen framskjuten ställning i förhållande till den dödes övriga arvingar. Finnas bröstarvingar efter den avlidne, tillfaller sålunda make vid sidan av dem $\frac{1}{4}$ av hela kvarlåtenskapen, medan i tävlan med arvlåtarens föräldrar och deras avkomlingar samt far- och morföräldrar hans anspråk sträcka sig till hälften av arvet. Övriga släktingar bliva helt och hållet uteslutna av äkta make, som således erhåller all den dödes efterlämnade egendom, så snart det ej finnes några arvingar tillhörande de två första arvsklasserna och ej håller far- eller morföräldrar till den döde äro i livet.

I likhet med den avlidnes bröstarvingar och föräldrar kan efterlevande make vidare i enlighet med bestämmelserna i § 2303 göra anspråk på s. k. Pflichtteil, d. v. s., om han genom testamente, helt och hållet uteslutits från arvsföljden, har han gent emot arvinge eller testamentstagare, som tillträtt arvet, en laglig fordringsrätt på hälften av den andel i kvarlåtenskapen, som i annat fall skulle ha tillfallit honom i egenskap av legal arvinge.

Förutom arvslott har efterlevande make, så snart inga descendenter finnas, även rätt till viss i kvarlåtenskapen ingående egendom. Han kan då även

göra anspråk på till boet hörande hushållsföremål, ävensom på "die Hochzeitsgeschenke als Voraus" (sv. lysningspresenter).

MÄRTA BJÖRNBOM-ROMSON.

"Utdelning i familjelycka". I Californien, det morgonvakna landet, har man kommit att tänka på att det finns en klass människor, för vilka ingenting göres i rekreativsväg, — och man tycker det är på tid att göra ändring i detta. De uppväxande gossarna beredas en hel del möjligheter till vederkvickelse och förströelse; för flickor göres också en del, om ej så mycket; männen ha sina klubbar, möteslokaler och varjehanda slag av sport till omväxling med arbetet och dagens enahanda. Såväl kommunerna som enskild filantropi äro härvid verksamma. Men de, som hittills inte fått något med av detta, men som väl skulle behöva det så gott som några andra, äro mödrarna i de mindre bemedlade familjerna, menar man nu. Innegörat, med dammtrasan, skurborsten, matkastrullerna och de kinkiga barnen, kunde väl behöva någon uppfriskande motvikt utomhus.

Det är inspektören vid Los Angeles' departement för lekplatser ordnande, som tagit sig an de fattiga mödrarna och verkligen också fått i gång flera "mödrarnas klubbar". Det finnes nu åtta sådana i olika delar av staden med sammanlagt något mer än tusen medlemmar. Klubblokalerna äro helt enkelt de öppna lekplatserna på olika ställen i staden. Här samlas de på en bestämd dag i veckan, eller oftare; barnen, som äro med, få roa sig själva efter bästa förmåga, och mödrarna krypa i sina "bloomers" och roa sig med lättare gymnastik, bollspel eller annan sport under en utbildad instruktörs ledning, vilken tillser att ingen överanstränger sig.

Man bör ha i minne att Californiens blida klimat gör att dessa "klubblokaler" kunna användas året om.

Emellertid är det ej bara sport och gymnastiska övningar som förekomma, man samlas för småprat eller diskussioner, gör bekantskaper och utbyter erfarenheter angående gemensamma viktiga angelägenheter. Dessa klubbar ha blivit

till sociala institutioner, skriver en New York-tidning, vilka inte endast äro till nytta för individerna utan också befordra samfundssolidariteten.

Som dessa allmänna lekplatser också äro upplåtna för mennens sportövningar, ser man ofta om kvällarna hela familjer samlade där, mannen och hustrun öva sig tillsammans med

det ena eller andra, medan barnen med förtjusning lyssna till någon rolig sagoberättare eller på annat sätt toges om hand av någon "social arbetare".

"Mödrarnas klubbar i Los Angeles göra utdelningar i familjelycka, som vida överstiga kostnaderna i penningvärdet", säger samma New York-tidning.

Lärda tyskor under gångna tider.

Wenn die Frau frei sein will,
so will sie es nicht um des Bösen,
sondern um des Guten willen.
Hedwig Dohm.

I.

Före 1700-talet.

Den tyska kvinnorörelsen har fått en mäktig bundsförvant i världskriget. Tvivlande eller avoga stämmor tåga plötsligt, och alla möjligheter hållas öppna för att åstadkomma utbildning och användning av kvinnlig arbetsförmåga, kvinnlig intelligens. Att unga flickor avlägga mogenhetsexamen blir t. ex. i de bättre lottade samhällsklasserna här snart lika vanligt som i Sverge, och antalet kvinnliga studerande vid universiteten växer hastigt.

Naturligtvis har icke motståndet mot principen om kvinnans likställighet med mannen i ett slag försvunnit; den allmänna meningen ser i de nuvarande förhållandena närmast ett nödvändigt ont, ett interimstadium, som efter krigets slut kommer att vika för en återgång till det gamla. Men oviljan mot kvinnornas yrkesutövning och vetenskapliga sysselsättningar avtager märkbart inom de bildade kretsarna. Man börjar till

och med inse att kvinnostudier icke äro något "naturvidrigt" eller blott en modesak och att mången uppväxande ungmö icke uteslutande är skapad för "Küche, Kinder und Kirche". Ja, man börjar erinra sig, att om än den organiserade kvinnorörelsen är tämligen ung, kampen för kvinnans rätt till intellektuellt arbete i alla fall har urgamla traditioner i landet.

Den tyska kulturhistorien har i själva verket en hel rad betydande kvinnonamn att uppvisa, och särskilt berättar den mycket om kvinnlig lärdom.

Under medeltiden, då icke ens en Wolfram von Eschenbach eller en Ulrich von Lichtenstein kunde läsa och skriva, voro kvinnorna ofta överlägsna männer i bokliga kunskaper. De förnäma germanerna fordrade framför allt, att deras söner övades i vapnens bruk; på böcker och skrivmaterial sågo de med ett visst förakt och menade att sådant kunde

ju kvinnorna roa sig med, om de hade lust. Karl den stores döttrar fingo en enligt tidens begrepp lärd uppfostran, och Hedwig av Schwaben* († 994) blev berömd på grund av sina studier i klassiska språk. Hon var dotter till Henrik I av Bajern och lär i sin ungdom ha varit förlovad med kejsar Konstantin VI, varför hon av en eunuck sorgfälligt undervisades i grekiska. Giftermålet gick visserligen om intet — det berättas emedan Hedwig med avsikt vanställt sitt sköna anlete, när hon satt för den grekiske målare hennes trolovade sänt till det bajerska hovet —, men den unga prinsessan hade fått smak för bokliga kunskaper och vistades en längre tid i St. Gallens kloster för att även lära sig latin. När hon sedan blivit gift med hertig Burkhard II av Schwaben, svärmade makarna tillsammans för de romerska och grekiska skriftställarna, och som änka ägnade sig Hedwig ännu ivrigare åt vetenskapliga sysselsättningar, det sägs under ledning av den unga munken Ekkehard.

Något yngre än Hedwig var Hroswitha, den berömdaste bland Medeltidens lärda tyskor. Hon tillhörde en sachsisk adelssläkt och var nunna i det braunschweigiska klostret Gandersheim, där hon fick undervisning av abbedissan, hertiginnan Hedwigs syster Gerbirg. Hroswitha behärskade latinets bättre än sitt modersmål, läste de svåraste romerska författare och skrev själv på deras språk ej mindre än åtta episka legender, sex dramer, en dikt om Otto I och en klosterkrönika. Alla hennes arbeten ha flera gånger översatts till tyska. Sär-

* Hjältinnan i Scheffels roman "Ekkehard".

skilt betydande äro de dramatiska, icke blott såsom de första en tysk kvinna skrivit, utan ur rent litterär synpunkt. De äro författade som latinska motstycken till Terentius' just då mycket omtyckta grekiska komedier och kunna i många avseenden tävla med dem.

Hroswitha var utan tvivel en mycket kunnig och begåvad dramatiker. Hennes stycken äro mest korta skisser, i vilka platsen för handlingen ofta växlar. De bjuda på spännande situationer och överraskande vändningar, på både komiska och tragiska effekter. Många scener äro ytterst fyndigt gjorda. Dialogen är livlig; den undviker skickligt långa tal och tröttar ej genom alltför många fromma åtbörder. Det sistnämnda är så mycket märkvärdigare, som ämnet nästan alltid är hämtat ur religiöst färgade legender och tendensen i enlighet med tidens smak är dygdens seger över lasten, kristendomens över hedendomen. Hroswitha skyr ej heller att, när det gäller utvecklingen av en idé, införa sina läsare eller åskådare i lastens värsta nästen, och man tillägger hennes skriftställerit epitetet "manligt".

I de tyska klostren fanns det för övrigt gott om lärda fruntimmer, liksom även alla kvinnliga yrken där beskyddades och utövades. Nunnorna hade ju gjort upp räkningen med allt eget, framför allt skilt sig från familjeplikter och hoppet om kärlekslycka, och hängåvo sig ej sällan åt en arbetsuppgift med mera allvar och intresse än till och med den moderna yrkeskvinnan i allmänhet förfogar över. Bland klostersystrarnas skaror funnos sålunda grundligt utbildade lärarinnor, utmärkta sjuk-

sköterskor, tjänarinnor, tvätterskor o. s. v., medan andra vävde, förfärdigade fina handarbeten eller sysselsatte sig med målning och musik. De, som särskilt ägnade sig åt bokliga studier, brukade skriva av gamla verk eller utövade självständigt skriftställereri. Hildegard von Bockelheim, abbedissa i klostret Rupprechtshausen, författade icke blott helgonlegender utan även en hel rad fysikaliska och zoologiska verk, och österrikiskan Ava († 1127), vars namn tillfälligtvis bevarats åt eftervärlden, var endast en bland de många kvinnor, som inom klostermurarna på tyskt språk diktade andliga sånger och historier.

Genom klostrens förfall och reformationen blev det annorlunda. Medan Italiens kvinnor under renässansens tidevarv jämsides med männen undervisades i de på nytt uppblomstrande vetenskaperna, medan i Frankrike utsikten till att genom rykte om förstånd och vetande kunna skaffa sig inflytande över betydande män under Henrik IV:s, Ludvig XIII:s och Ludvig XIV:s regering förmådde damerna att tillägna sig åtminstone ytliga kunskaper, försumrades i Tyskland den kvinnliga undervisningen sekler igenom.

Luther ansåg kvinnan vara till för mannens skull och fordrade, att hon uteslutande skulle ägna sig åt barn och hushåll. Den protestantiska kyrkan tog också ifrån hans landsmaninnor nästan varje möjlighet till andlig utveckling och blev länge en grav för all kvinno-bildning. De flickskolor, som funnos kvar från medeltiden, råkade snart i förfall och besöktes knappast av de

högre stånden. Kyrkans makt var fortfarande stor, särskilt inom hemmen, och den enda undervisning man i vanliga fall bestod sina döttrar var en s. k. kristlig uppfostran. Om en uppväxande tärna kunde läsa och skriva, sjunga andliga sånger och utantillrabblakristendomens huvudstycken, så förklarades hon äga mer än nog bokligt vett. Under trettioåriga kriget blev det om möjligt än sämre, då landets ödeläggelse, politisk splittring och fattigdom sänkte bildningsnivåen över huvud taget. Först mot slutet av 1600-talet inträdde ett omslag.

Mitt uti denna långa okunnighetsnatt lysa emellertid en hel rad stjärnor av bildningstörst och vetande. Särskilt i de sydtyska patricierfamiljerna, bland berömda forskares närmaste och vid hoven finner man under sextonde och sjuttonde århundradena många prov på kvinnlig lärdom. De flesta ställde sig visserligen uteslutande i religionens tjänst. Många tillägnade sig teologiska eller humanistiska kunskaper endast för att kunna aktivt bidra till reformationens seger, t. ex. Argula von Grumbach, Katharina Zelloch Anna Reinhardt, Zwinglis maka. Andra hyste mera teoretiskt intresse för de kyrkliga frågorna, tidens mest uppmärksammade. Sålunda publicerades år 1609 av den teologiska fakulteten i Jena ett lärt arbete kallat "Der geistliche Wagen", vilket var författat av en from adelsfröken i Thyringen, Regina Grünrad; en württembergisk prinsessa översatte Haffenrefers "Loci theologici" till tyskan, och en stor del av tidens uppbyggelseskrifter på vers och prosa härstammade från kvinnliga auktorer.

Men det fanns även de, som ägnade sig åt studier av mera världslig art. I Augsburg blev vid 1500-talets början fornforskaren Peutingers familj berömd för vett och bildning. Den ärevördiga husfrun, Margaretha Welser, skrev latinska brev och undervisade själv sina vackra och intelligenta döttrar, av vilka Juliane vid fyra års ålder i födelsestadens namn höll ett välkomstal på latin till kejsar Max, medan Constanze blev den, som flätade lagerkransen åt Ulrich von Hutten. Systrarna Charitas och Clara Pirkheimer, vilka efter varandra voro abbedissor i St. Clara kloster i Nürnberg, korresponderade med samtidens lärda män, naturligtvis på latin, Katharina Schwarz översatte Hesiodus till tyska, och Helena Moller biträdde far och make, bägge framstående forskare, med sina omfattande kunskaper i språk och filosofi.

Efter den westfaliska freden gjorde sig ännu flera damer bemärkta inom åtskilliga vetenskapsgrenar. Margaretha Sibylla von Einsiedel (†1690), den s. k. "Minerva Saxonica", ansågs som ett under av snille; hon lär ha varit bevandrad inom "alla fyra fakulteterna", hade omfattande matematiska kunskaper och behärskade kyrkohistorien fullständigt; jämte modersmålet talade hon hebreiska, grekiska, latin och italienska samt skrev vers med stor färdighet. Nästan lika späckad med vetande var Maria von Löben, dotter till den bekante läkaren Cunitius i Schweidnitz. Hon talade två språk mer än Margaretha Einsiedel, nämligen franska och polska, och var en skicklig målarinna. Hennes älsklingsämnen lära ha varit de mate-

matiska vetenskaperna, särskilt astronomi. Sitt förnämsta verk kallade hon "Urania propitia" och tillägnade kejsar Ferdinand III. Det trycktes år 1650 på latin och tyska och innehöll astronomiska tabeller, medelst vilka man kunde beräkna planeternas rörelser i förfluten, närvarande och tillkommande tid. En annan berömd kvinnlig astronom på 1600-talet var Margaretha Kirch, som uppställde kalendrar åt städerna Breslau, Nürnberg m. fl. och författade lärda arbeten, t. ex. "Von der Conjunction der Sonne und des Saturns".

Naturvetenskaperna voro i allmänhet omtyckta bland tidens lärda damer. Polyhistorn Conrings yngsta dotter, Elise Schröter-Reichenbach, nedskrev kloka tankar över "fyrfota djur, fiskar, fåglar och maskar" etc., och Maria Sibylla Graff vann stort rykte genom en bok över fjärilslarver. Otaliga voro också de kvinnor, som trotsade faran att anklagas för häxeri och ägnade sig åt läkekonsten.

Den egentliga medelpunkten för tidevarvets kvinnliga lärdom, den tyska kulturhistoriens främsta namn på spinnvidan mellan Hroswitha och fru Gottsched, är emellertid Anna Maria von Schürmann. Hon nämnes allmänt som ett värdigt motstycke till drottning Kristina av Sverge och firades av sina berömdaste samtida som "århundradets under", "den tionde bland muserna", "Utrechts pärla" o. s. v. Maria Schürmann var född i Köln år 1607 såsom dotter till en lärd, förmögen holländsk adelsman och en tyska av förnäm släkt. Föräldrarna voro ivriga protestanter och måste för att undgå religionsför-

följelse bosätta sig i Utrecht. Vid tre års ålder läste Maria rent och kunde katekesen utantill. När hennes bröder fingo undervisning i latin, satt hon bredvid och förvånade alla genom sin ovanliga fattningsgåva. Snart visade hon dessutom stora anlag för varjehanda konstfärdigheter, kunde redan som femåring på fri hand klippa ut figurer och blommor ur ett stycke papper, ett par år senare brodera och snida i trä, längre fram måla, modellera och teckna på glas med en diamant. Någon egentlig undervisning i dessa talanger åtnjöt hon ej. Däremot läste hennes far mycket tidigt latin med henne, till och med så svåra saker som Senecas skrifter. Hon visade snart en lidelsefull håg för lingvistiska studier och lärde sig småningom utan ansträngning att fullständigt behärska fjorton språk, både döda och levande. Vid elva års ålder fick detta underbarn särskilda lärare och ägnade sig sedan med outtröttlig iver åt lärda sysselsättningar. Fördelaktiga giftermålsanbud avböjde hon och förvärvade med tiden utomordentliga kunskaper i nästan alla tänkbara ämnen. Man påstod, att hon ingenstädes i främmande land behövde vare sig tolk eller resehandbok; hon lärde sig världshistorien ur källskrifterna, gjorde grundlig bekantskap med de främsta filosofiska system och offrade mången natt åt astronomiska iakttagelser. Icke ens i anatomi var hon okunnig, något för den tiden mycket sällsynt, och hennes rum såg ofta ut som ett museum för naturkunnighet.

Ryktet om Maria Schürmanns lärdom spred sig snart över hela Europa. Hon lovordades i tal och skrift, Riche-

lieu lät betyga henne sin högaktning, och ingen betydande person for igenom Utrecht utan att uppsöka henne. Trots allt detta var hon anspråkslös till sitt väsen, deltog gärna i husliga bestyr och vårdade med rörande omsorg tvenne halvblinda tanter. Vid drottning Kristinas besök lär Maria Schürmann ha uppträtt synnerligen enkelt, helt stilla sittit och modellerat den höga gästens porträtt i vax; men när en av jesuiterna i sviten öppnade lärda diskussioner, visade hon sig som en skarpt logiskt tänkande och ytterst rutinerad kämpe för sin åsikt.

Ingen kunde ha större förutsättningar att framgångsrikt försvara kvinnökönets rätt till studier än Maria Schürmann. Det gjorde hon också, framförallt i en år 1651 utgiven latinsk avhandling över "den kvinnliga andens lämplighet för lärdom och skön konst".* Genom en nästan ändlös rad begreppsbestämningar, genom "argument", enligt strängt skolastiskt schema alltid uppdelade i premisser, ur vilka slutsatsen "ergo" följer, bevisar hon sin mening: begåvade kvinnor böra studera, om familjeplikterna och de pekuniära förhållandena ge dem frihet därtill; de få emellertid icke genom vetenskapliga sysselsättningar låta sig störas i sina andaktsövningar, ej heller eftersträva egen berömmelse, endast Guds ära och sin familjs, ja hela sitt köns bästa.

Som ett äkta barn av sin tid satte Maria Schürmann teologien högst bland alla vetenskaper och hade från den tidigaste ungdomen omfattat religionen

*De ingenii muliebris ad doctrinam et meliores litteras optitudine. Leyden 1651.

med särskild förkärlek. Längre fram greps hon av pietistiskt svärmeri och övergick på äldre dagar till labadisterna,* delade landsflykt och förföljelse med denna mystiska sekt och återkallade i en särskild skrift sina forna åsikter. När hon 1678 gick ur tiden, var det som "avfälling" från den härskande kyrkan; de forna lovorden förvandlades därför till tadel, och man brukade längre fram gärna anföra denna ädla, högt begåvade person som exempel på vetenskapernas fördärvbringande inflytande över kvinnorna i allmänhet.

Under de årtionden, som följde närmast efter Maria Schürmanns död, var emellertid intresset för intellektuella sysselsättningar i ständigt stigande bland Tysklands damer, helst som det understöddes av hovkretsarna. Särskilt gjorde sig de kvinnliga medlemmarna och ättlingarna av den olycklige "vinterkonungens" familj bemärkta genom hög bildning. När Fredrik V av Pfalz i slaget vid Vita berget mistat på en gång Böhmens kungakrona och sitt arvland, fann han en fristad hos de riddarliga holländarna. Hans gemål, den maktlystna och högmodiga men snillrika Elisabet av England, Jakob I:s dotter, sökte då att i Haag mitt under fattigdom och förödmjukelser göra sitt landsflyktiga hov till en medelpunkt i andens värld; hon samlade omkring sig framstående vetenskapsmän och lät undervisa sina barn av samtidens mest betydande lärde.

Den äldsta dottern, Elisabet, var

* Jean Labadie (1610—74) stiftade en församling av "pånyttfödda", vilka levde i egendomsgemenskap.

mycket begåvad och ägnade sig hela livet igenom åt studier. Hon behärskade sex främmande språk, och själve Cartesius blev hennes lärare i matematik och filosofi. Den store mannen, vilken så djupt föraktade all yttre ära och av fruktan för att väcka den förnäma världens uppmärksamhet icke ens ville utge sina bästa arbeten, förklarade att ingen annanså noggrant förstått hans filosofi som prinsessan Elisabet och tillägnade henne sitt huvudverk, "Principia philosophiae". De förde en intressant korrespondens, liksom prinsessan över huvud taget brevväxlade med samtidens högst bildade personer, t. ex. Kristina av Sverge, Maria Schürmann, Spinoza, Malebranche och Leibniz.

Liksom så många lärda medsystrar avböjde Elisabet av Pfalz alla giftermålsförslag för att ostört kunna sysselsätta sig med studier. Till och med Polens konung fick en korg av henne. Från föräldrahemmet drevs hon emellertid bort genom hovets stämplingar. När hennes bror Philipp dödat en av moderns gunstlingar, blev Elisabet anklagad för att vara hans medbrottsling och måste fly från Haag. Hon uppehöll sig sedan några år hos släktingar och fann slutligen för sitt återstående liv en tillflykt i det adliga stiftet Herford,* vars abbedissa hon blev. I denna egenskap härbärgerade hon på sin väninna Maria Schürmanns förbön under två års tid de förföljda labadisterna, och även kväkarna funno en asyl i hennes stift. För övrigt förvaltade prinsessan Elisabet sitt ämbete utmärkt och främjade efter bästa förmåga alla vetenskapliga intressen. Hon dog år 1680.

* I Westfalen.

Tvenne andra bland "vinterkonungens" döttrar blevo likaledes ryktbara för sin lärdom: Luise Hollandine, som övergick till katolicismen och blev abbedissa vid ett franskt kloster, och Sophie, vars egendomliga dubbelkaraktär och märkliga levnadsöden låtit mycket tala om sig. Hennes brev vittna om stora kunskaper och glödande intresse för filosofi och konst, om klart förstånd och ett ädelt sinne, men vanställas ofta av skvallersjuka och partiskhet, som stundom förvandlas i hat.

Hon var gift med hertigen, sedermera, kurfursten Ernst August av Hannover, och hennes son blev Englands konung.* Vid hennes hov spunnos ändlösa intriger, vilka hon ofta sammanhöll med högst-egna händer. Att t. ex. den aldrig fullt utredda kabal, för vilken Philipp von Königsmark och den beklagansvärda "prinsessan av Ahlden"*** föllo offer, inspirerats av hertiginnan Sophie själv, är säkert. Och dock var just denna sistnämnda en av samtidens intellektuellt högststående kvinnor, överallt beundrad för sitt snille och i nära vänskap förenad med Leibniz, vilken under mer än trettio års tid utövade en mångsidig verksamhet i Hannover. Liksom hennes äldre syster Elisabet varit den cartesianska filosofiens främsta

* Georg I.

** Philipp v. Königsmark, en sonson till den bekante svenske generalen, Prags erövrare, hade vid ett besök i Hannover år 1694 en kärlekshandel med tronföljarens maka, Sophie Dorothea. En afton anhölls han i gången utanför hennes gemak av några beväpnade personer och försvann sedan spårlöst. Kronprinsessan blev skild från sin gemål och tillbragte återstoden av sitt liv i fångenskap på slottet Ahlden.

adept, så blev hertiginnan Sophie en ivrig lärjunge till Tysklands dittillsvarande främste tänkare. Sin beundran för den store filosofen överflyttade hon även på sin dotter Sophie Charlotte, vilken blivit vida berömd såsom Preussens "filosofiska drottning" och helt säkert var den ädlaste telningen av "vinterkonungens" rikt begåvade ätt.

Sophie Charlotte var född 1668 och erhöi en ytterst noggrann uppfostran, som avslutades genom en vistelse i Paris. Med sitt fagra yttre och älskliga väsen, sina vittomfattande kunskaper och sitt sällsynta förstånd väckte hon där stor uppmärksamhet. Ludvig XIV lär ha haft planer på att genom ett lämpligt giftermål fångsla henne vid sin familj. Därav blev emellertid intet, och prinsessan förmäldes redan vid sexton års ålder med kurprinsen Fredrik av Brandenburg. Makarna förstodo varandra ej; förhållandet dem emellan var alltid kyligt, om än i yttre hänseende orubbat. Sophie Charlotte levde mest på sitt slott Lietzenburg — sedermera kallat Charlottenburg — vid Berlin. Där kunde hon ostörd av stela hovceremonier ägna sig åt lärda sysselsättningar och otvungna samtal med intellektuellt betydande personer. Icke ens när Fredrik år 1701 smyckat sig och sin gemål med den preussiska konungakronan, kunde hon förmås att lämna sitt kära Lietzenburg. Dit kallades representanter för alla trosbekännelser, där kämpade teologer för de mest olika åsikter, där fanns vaket intresse för varje vetenskapligt företag, gynnades all skön konst och dryftades de svåraste filosofiska spörsmål. Drottningen var alltid en uppmärksam åhörare,

som förstod att ingripa i rätta minuten eller genom träffande infall kyla stridens hetta.

Sophie Charlotte talade flytande franska, engelska och italienska samt var grundligt hemma i latinet. Musik älskade hon alldeles särskilt; det förgick ingen dag, utan att hon själv suttit vid pianot eller åhört en konsert. Hennes musikaliska bibliotek ansågs vara värt en tunna guld. I Lietzenburg hade hon egen teater, och även i Berlin väcktes genom hennes verksamhet intresset för skådespel och opera till liv.

Drottningens älsklingsämne var emellertid filosofi. Redan i sin tidigaste ungdom hade hon hemma i Hannover haft Leibniz till lärare, och han förblev hela livet igenom hennes vän. Vid sitt giftermål hade hon låtit kalla honom till Berlin, där han blev ständig president för den av henne själv grundlagda vetenskapsakademien. Mycket allvarligare än modern strävade Sophie Charlotte efter att fatta den djupsinnige filosofens tankar. Hon sökte efter verklig sanning

och nöjde sig icke med en saks yta. Leibniz lär en gång ha yttrat till henne: "Det är ej möjligt att tillfredsställa Er vetgirighet. Ni frågar ju varför det finns varför!" I synnerhet intresserade sig drottningen för teologiska frågor och lär genom ett samtal ha sporrat Leibniz till hans berömda försvar för gudsbegreppet, hans "Theodicé". Hon studerade ivrigt fritänkaren Bayles skrifter och gjorde på en resa till Holland hans personliga bekantskap. De berömdaste polyhistorer råkade i förlägenhet genom hennes utomordentliga beläsenhet och minne, och hon förstod även att tillämpa de inhämtade kunskaperna. Alla livets prövningar och lidanden fördrog hon med verkligt filosofisk själsstyrka, vilken icke ens på dödsbädden lämnade henne.

När "den filosofiska drottningen" år 1705 avled, endast trettiosex år gammal, hade inom den tyska kvinnobildningen en ny tids morgonrodnad redan börjat lysa vid horisonten: den vetenskapliga lärdomens blomstringsperiod.

Jena i september 1916.

BEATRICE ZADE.

NYA BÖCKER

i bokhandeln:

MANANDE VITNESBÖRD. Predikningar, uppsatser m. m. av Kontraktsprosten **Johannes Neander**. Häft. 2:50, kart. 3 kr., klotband 3:50.

RIKTLINJER för det kristliga livet. Tio ungdomsföredrag av **Elvira Boström**. Häft. 1 kr., kart. 1:30, klotb. 1:60.

VATTEN ÅT DE FÖRSMÄKTANDE och andra föredrag av **Paul Le Seur**. Översättning av **Elsa Ribbing**. Häft. 50 öre.

VI LEVA FÖR ATT BÄRA FRUKT ÅT GUD. Av **Bendix**. Häft. 30 öre.

RELIGIONS- OCH MISSIONSÖVERSIKT särskilt upptagande svenska missionsfält i utlandet till hjälp för skola och hem av **Axel Blomqvist** och **Erik Folke**. Häft. 50 öre.

**Evang. Fosterlands-Stiftelsens
Förlags-Expedition, Stockholm 3.**

Trädgårdslärlarinna

utex. från Rimforsa, innehar fast plats april—oktober vid lanthushållsskola. Ämnen — förutom trädgårdsskötsel — konservering, ladugård, svin- och hönsskötsel, enkel slöjd, önskar plats hälst vid skola.

Svar till Katrineberg, *Vessigebro* (Halland).

PROMENADKJOLAR

i alla prislägen från 10 kr. st.

SIDENKJOLAR

Elegantia — Solida — Billiga.

BESTÄLLNINGAR mottagas och utföras på dagen och utan provning om så önskas.

STOCKHOLMS KJOLFABRIK

Malmskillnadsgatan 9, 2 tr.

A. T. 194 26.

Riks 121 46.

Ledig annonsplats!

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS PLATSFÖRMEDLING.

Å platsförmedlingen finnas anmälda lärarinnor,
lektionsgivare, in- och utländska, kontorister,
värdinnor samt hushållsbiträden av olika slag.

Rikst. 27 62 Platsförmedlingen är öppen kl. 12—4. A. T. 48 16

Årgångar av Veckotidningen DAGNY 1908—1913

erhållas mot ett pris av kr. 2:50 för inb. ex., kr. 1:75 för häft. ex. å
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS BYRÅ,
48 Klarabergsgatan, 2 tr.

HEMTREVNAD

Praktisk tidning för hemmet

utgiven av **FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET**

Redaktör: FANNY EKENSTIERNA.

Utkommer med 40 åttasidiga nr om året. Prenumerationspris: helt år
kr. :80, halvår kr 1:—, kvartal kr. 0: 60. Prenumeration sker å posten.

Innehåller berättelser och poem, levnadsteckningar, religiösa och etiska
uppsatser, artiklar i diverse ämnen samt en rikhaltig praktisk avdelning.
Inbundna årgångar för 1912, 1913, 1914 och 1915 kr. 1:50 pr ex.

ANNONSER FÖR HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström.

Rikstel. 97 83 31 ÖSTERMALMSGATAN 31 Rikstel. 97 83

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.
Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50 varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm**. **Redaktionstid: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3**. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. **Expeditionen: kl. II—4** varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS SJUKKASSA

för bildade självförsörjande kvinnor.

Expeditionen: Klarabergsgatan 48 II.

OBS.! Öppen endast tisdagar och fredagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1. OBS.!

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

===== BYRÅ =====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikstel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4
Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löne-
förhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅ

BARNHUSGATAN 6 n. b.

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån*.

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

✓ Innehåll: ✓

Birgittas minne.

En kvinnlig tjänstefråga. Av *Axianne Thorstenson*.

Samhushållning och nationalekonomi. II. Av *Ellen Kleman*.

En kvinnofråga inför tandläkareinstitutets lärareråd. Av
Sigrid de Verdier.

Rösträttsföreningarnas första Birgittadag.

Om äkta makes arvsrätt. I. Av *Märta Björnbom-Romson*.

Lärda tyskor under gångna tider. I. Av *Beatrice Zade*.

I de bästa hem

står numera dagligen

SVEA VÄXT=MARGARIN på bordet.
I de flesta fall är husfadern
okunnig om detta förhållande, ett faktum som på ett talande sätt
bevisar, huru fullständigt detta märke lyckats förvärva natur-
smörets smak och arom. Sparar 50 procent.

Antracit

Genom beviljade licenser leverera
vi nu *prima* Antracit m. fl. Kol- och
Kokssorter fritt hemtransporterad.

Rekvirera genast Edert vinter-
behöv!

OLAUS OLSSONS KOLIMPORT A.-B., Stockholm

Telefoner namnanrop: "OLAUS OLSSONS".